
CSEH-UKRÁN-NÉMET KOOPERÁCIÓ EGY LISZT FELVÉTELÉRT

Kijev 1913

A magyar vonatkozású hangfelvételek kutatása napról-napra újabb és újabb meglepetésekkel szolgál. Igen sok lemezmárka és előadó egészen váratlanul bukkan elő, miközben valami egészen mást próbálunk megtalálni. 2022. decemberében is így jártam, amikor egy nekem addig ismeretlen lemezmárka ismeretlen előadójára bukkantam. A gramofonlemezen pedig Liszt II. Magyar rapszódijának egy jócskán lerövidített változatát hallhattam.

Beletelt egy kis időbe, amikorra orosz, ukrán és cseh nyelvű források, majd „lazításul” angol és német nyelvű szakszövegek tanulmányozásával kibontakozhatott egy 1913-ban Kijevben készített Liszt hangfelvétel történeti háttere.

Az első probléma rögtön a lemezcímkén szereplő előadói név, ami messze nem közismert. S akkor még lazán fogalmaztam. A dolog másik része, ahogy az már a cirill- és nemcirill-betűs formában is előforduló neveknél lenni szokott, az a számtalan névvariáció az eredeti cseh nyelvűtől az orosz és ukrán variációkon át az angolnyelvű latinbetűs névvisszafordításokig.

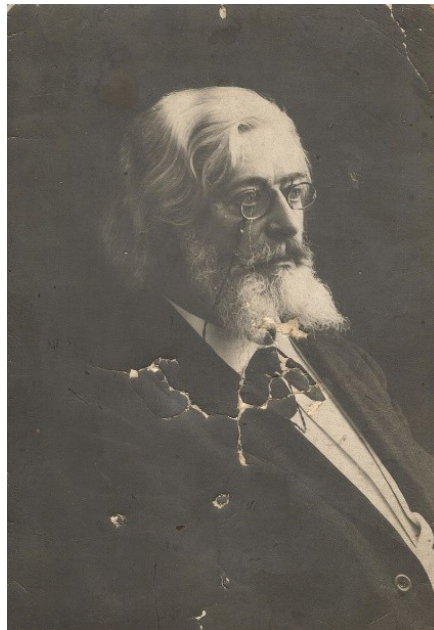
Az eddig megtalált, egyértelműen azonosított névvariációk a cseh eredetiből kiindulva.

Bohumil Vojáček (Bogumil Vojáček, Fedor Vojáček, Fedor [Bogumil] Ivanovich Voyachek Федор [Богумил] Иванович Воячек, Богуміл Іванович Воячек). Bohumil Vojáček² az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó csehországi Lubnóban született 1857. június 10-én. Nagybőgős zenei diplomáját a prágai konzervatóriumban szerezte. Prágai fellépései után az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország számos zenekarában vendégeskedett. 1884-ben a

¹Simon Géza Gábor (beceneve: SGG) zene- és hanglemeztörténész, zenei újságíró és producer, zenei könyvtáros, elismert diszkográfus. A cikk megírásához nyújtott támogatásért köszönet illeti meg dr. Bajnai Klára lemezgyűjtőt és dr. Szabó Ferenc János zenetörténészt.

²https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Vojáček. Hozzáférés: 2022.12.31. 11.30.

cári Oroszországhoz tartozó Kijevben koncertmesterként és zenetanárként helyezkedett el. Egyike lett a helyi 1. számú gimnázium négy, cseh származású tanárának.

Bohumil Vojáček

A 19. század végétől Bohumil Vojáček egyike volt azon zenetanároknak, akik zenetanuló diákjaikból és a nyári szabadságos operai zenészekből jobbra szabadtéri helyszíneken zenekarvezető karmesterként léptek fel. E koncerteken népszerű klasszikus zenei darabokból álló, igen széles repertoárral szerepeltek.

1913 nyarán a kijevi konzervatórium zenekara – más nyarakhoz hasonlóan - számos alkalommal fellépett különböző helyszíneken. Nagy valószínűséggel ez a zenekar képezte az alapját annak a kerek harminc gramofonlemez felvételnek, amelyek e nyáron igen rövid idő alatt, maximum 2-3 nap alatt, az egyes számokat legtöbbször csak egyetlen egyszer felvéve(!) elkészítették.

A zenekar itt Киевский симфонический оркестр (Kijevi Szimfonikus Zenekar) néven szerepelt mintegy alkalmi gramofonzenekarként, vagy ahogy Magyarországon akkoriban – a telefonálás és a hangfelvétel-készítés „őskorában” – telefonzenekarként emlegették. Utóbbival utaltak arra, hogy az abszolút profi zenészeket „összetelefonálták” egy gramofonlemez felvételre. Így a kijevi lemezmarca követte az akkori nemzetközi szokásokat, amikor akár a hanglemezmarca nevét felvéve egyetlen felvételre, vagy jobb esetben

felvételsorozatra jöttek össze a többé-kevésbé összeszokott zenészek. A lényeg az volt, hogy mind valódi profik voltak, akik az egyetlen tölcserrel (!) felvett zenében 100 %-ig jól közre tudtak működni. Ugyanis a legritkább esetben volt lehetőség (idő, hangfelvételi anyag és nem utolsósorban: pénz hiányában!), hogy egyes felvételeket valakinek a hibázása miatt ismételni lehessen. Ez azon a szinten akkor kizáró tényező volt. A hibázót ugyanis soha többé nem hívták gramofonlemez felvételre egyetlen lemezgyárba sem!

A gramofonlemezt Kijevben készítő/készítettő gramofonlemez márka legalább annyira rejtélyes, mint Bohumil Vojáček személye. Mint mára (ismét) tudjuk, a cári Oroszországban korábban négy fő felvételi, kiadói és terjesztő gramofonlemez központ volt. Ezek Szentpétervárott, Moszkvában, Rigában és Varsóban működtek. 1909-ben ezekhez ötödikként csatlakozott Kijev³.

1909-ben az őscég a német International Extra Record (Интернациональ Экстра Рекорд) volt, amely helyi operaénekesek felvételeire specializálódott. Ezt követte a cég újabb, Extraphone (Экстрафонь) elnevezésű labelje, majd végül az Artistotipia (Артистотипия [с портретом])⁴ zárta le a leánylabellek sorát.

A Kijevi Szimfonikus Zenekar repertoárjának megismerésére jó szolgálatot tesz az összesen harminc hangfelvételtől álló gramofonlemez sorozat az Артистотипия – (с портретом) / Artistotipia márkanév alatt. Ezeket 1913. nyarán Kijevben két, esetleg maximum három nap alatt Vojáček mint karmester vezetésével rögzítették. Ezek között Bizet, Csajkovszkij, Delibes, Drigo, Glinka, Grieg, Mascagni, Muszorgszkij, Offenbach, Rimszkij-Korszakov, Rubinstein, Johann Strauss, Wagner kompozíciói szerepeltek, valamint a zenekarvezető egy „Intermezzo”-ja mellett feltűnt Liszt Ferenc neve is.

³ Александр Тихонов: Пластинки старого Киева. Звукорежиссер, №4 2003 г. <https://www.interestny.kiev.ua/plastinki-starogo-kieva/>. Hozzáférés: 2023.01.01. 10:25 https://www.russian-records.com/details.php?image_id=62720&l=russian. Hozzáférés: 2023.01.01. 10:30

⁴ [Александр Тихонов](#): „Неизвестная столетняя война”. Из истории музыкального пиратства в России. Часть 3. Пиратство и воровство - две стороны одной пластинки. Звукорежиссер, №5 2002 г. https://www.russian-records.com/articles.php?article=pirates-3-tikhonov&cat_id=161&l=russian. Hozzáférés: 2023.01.03. 12:50

Liszt Ferenc: II. magyar rapszódia Bohumil Vojáček előadásában (1913):

[II. Magyar Rapszódia \(mp3\)](#)

Кієвскій симфоническій оркестр Ф. И. Воячек, 1913, Кієвъ
No 133.(4280) „Раясодія (2-ая)“ Муз. Листа
Артистотипія (с портретом) / Artistotipia 3403 (гигантъ / 12”/ 30 см)

Maga az előadás nem lóg ki a 20. század eleji interpretációs hagyományból. Jelentősen, kicsit talán ügyetlenül is, de meghúzták a darabot. A lemezoldal max. 4 perces időtartama azonban csak ennyi játékidőt engedett meg. A gyors rész kezdetén a pengetős hangeffektus valamelyest egzotikusnak hat, de tulajdonképpen nem az, mert az már a 19. századi hangszerelt változatokban is hárfán vagy vonósokon benne volt.

Ismereteink szerint Bohumil Vojáčekkel a saját neve alatt a továbbiakban nem készült hangfelvétel. Ez azonban természetesen nem zárja ki, hogy zenekari tagként készülhettek vele további hangrögzítések. 1934. április 3-án hunyt el az akkor már a Szovjetunióhoz tartozó Kijevben.